

Name :- Chauhan Rinkuba Gajendrasinh

Sub :- Banking and Finance

Sem :- Coc-1

Roll no :- 183

Prn No :- Coc 2025183

Paper Code :- M-B AF-1012

College name :- Shree R. R. Lalum college

Student's Sign :- Rinkuba

[2] R.B.I ની નાણાકીય નીતિ વિસ્તૃત રીતે સમજાવો.

પ્રસ્તાવના

વિશ્વ વેલ્ફેર ફંડ (RBI) ભારતનું કેન્દ્રીય બેંક છે, જે 1935 માં સ્થાપિત થયું હતું. તેનું મુખ્ય કાર્ય ભારતની આર્થિક સ્થિતિના જાળવવાનું છે, જેમાં નાણાકીય નીતિ એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે. નાણાકીય નીતિ દ્વારા RBI આ.વ. મોંઠાવાળી ના નિયંત્રણ, રીઝર્વરી અને નાણાકીય ક્ષેત્રની સ્થિતિ પર અસર કરે છે. આ નીતિને RBI ની મોનિટરી પોલિસી કમિટી (MPC) દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે, જે 2016માં સ્થાપિત છે અને તેમાં 6 સભ્યો હોય છે (3 RBI અને 3 સરકારી નોમિનેટ્સ).

• નાણાકીય નીતિ શું છે ?

નાણાકીય નીતિ એ એક એવા સાધનોનો સમૂહ છે જેનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રની મદ્યસ્થ વેલ્ફેર દ્વારા એકંદર નાણાં પ્રવહાને નિયંત્રિત કરવા અને આ.વિ. ની પ્રોત્સાહન આપવા માટે કરવામાં આવે છે.

• નાણાકીય નીતિના પુકારો

→ નાણાકીય નીતિના ૩ પુકારો છે.

આ નાણાકીય નીતિના પુકારી દિશાના આંતરિક અર્થતંત્ર ઉપર અસરને અન્ય દેશો સાથેના આર્થિક વેપાર ઉપર આપતા અસરો અસરો ઉપજાવ કરે છે.

(i) વિસ્તારવાદી નાણાકીય નીતિ

"પૈસા વધારો, વાજ ઘટાડો, અર્થતંત્ર સમાવે"

નિષ્કા

વર્ણન

ઉદ્દેશ્ય

આ.વૃ. વધારવી, બેરોજગારી ઘટાડવી, મંદી દૂર કરવી

સાધનોના ઉપયોગ

- રેપોરેટ ઘટાડી
- CRR / SLR ઘટાડી
- RMO મારા બોન્ડ્સ ખરીદી
- રિવર્સ રેપો ઘટાડી

અસર

- ભોજ સસ્તી → રોકાણ ↑
- ખર્ચ વધે → ઉદ્યોગો સારા
- બાંધકામ વધે ↑

નોંધ

મોંઘવારી વધી શકે જો વધુ
પડતું વાવો

ઉદાહરણ (2020)

COVID-19 માં રેપો રેટ 4%.

• 15/12/2021

સુધી ઘટાડ્યો, CRR 3% કર્યો →
 ₹10 માન્ય કરીને મિલિયનથી વધાર

(ii) સંકોચવાદી નાણાકીય નિતિ

"પ્રેસા ઘટાડો, વ્યાજ વધારો, મોંઘવારી રોકો"

લક્ષ્ય

વર્તી

ઉદ્દેશ્ય

મોંઘવારી નિયંત્રણ, અર્થતંત્રને
 "અમેલરટી" થવાથી બચાવવું

સાધનોનો
 ઉપયોગ

- રેપો રેટ વધારો
- રિવર્સ રેપો વધારો
- CRR / SLR વધારો
- OMO પુરા લોન્ડસ વેચાણ

અસર

- લોન મોંઘી → ખર્ચ મારું
- ક્રેડિટ ઘટે → માંગ ઘટે
- મોંઘવારી ↓

ગોળમ

વૃદ્ધિ ધીમી પડી શકે

ઉદાહરણ
 (2022-23)

મોંઘવારી 7.8% પર → રેપો રેટ
 6.50% સુધી વધાર્યો, OMO
 થી ₹ 2 લાખ કરોડ શોષાયા
 → CRR 5% નાચે આવી

(iii) नरक्ष बाबाडोर नीति

"संगुणन बाबरी - न वधारी, न धरडी"

नरक्ष

वधारी

उद्येश

मोद्यवरी बाबरी वधि वरडी
संगुणन

स्थिति

वधारी अर्थतंत्र स्थिर होय
(CPI ~ 4%, GDP ~ 7%)

साधनी

- रेट मां किर किरकार नही
- मिडिक्टरी स्थिर राखली
- OMO/MSF जो मर्यादित उपयोग

असर

अर्थतंत्र स्थिर राखी राखी

विहाडरका
(2025)

बोडरीकर 2025 मो रैपी
6.50%, 12 स्थिर, CPI 4.8%,
GDP 7%

-> Neutral stance

• જાજ્ઞાતીય નીતિના મુખ્ય લક્ષ્યો

RBI ની જાજ્ઞાતીય નીતિના મુખ્ય લક્ષ્યો નીચે મુજબ

1. મોંઘવારી નિયંત્રણ :-

RBI નો પ્રાથમિક લક્ષ્ય 4% મોંઘવારી (CPI આધારિત) જાળવવાનો છે, જેની + 2% રીનગ્સ છે. આ સીતે 2016 ના જાજ્ઞાતીય નીતિ ફોર્મલક ડેકલ નક્કી થયું છે.

2. આર્થિક વૃદ્ધિ :-

બાબ વૃદ્ધિને પ્રોત્સાહન આપવું, આરા કરીને નવની વૃદ્ધિના સમયે.

3. જાજ્ઞાતીય સ્થિરતા :-

બંકોમાં પૂંજની પર્યાપ્તા, નિકલિયરી અને જાજ્ઞાતીય ક્ષેત્રનું સ્થિર દરજ્ઞ.

4. રોજગારી અને વિનિમય દર :-

રોજગારી વધારવા અને રૂપાનું મૂલ્યને સ્થિર રાખવું.

• જાજ્ઞાતીય નીતિના સાધનો

RBI તેની જાજ્ઞાતીય નીતિ ની આમનમ મૂકવા માટે પુલકા અને પ્રોજ સાધનોની

(ii) ਖਰੀਦ ਆਯੁਗੀ

ਇਸ ਆਯੁਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿਰਾਮੀਡ

ਕਿਸੇਮ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ

ਆਯੁਗੀ	ਪ੍ਰਕਾਰ	ਉਦਾਹਰਣ	ਉਦਾਹਰਣ
ਮੁਢਲੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ Common	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਆਯੁਗੀ ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਮੁਢਲੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ Common	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਵਿੱਚ ਖਰੀਦ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	ਪਿਰਾਮੀਡ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

(iii) अन्य महत्वपूर्ण साधनों।

साधन	वर्गीकरण	उपयोग
मिडिलवर्गीय अर्थ-संशोधन डेवेलपमेंट (LAP)	द्वितीय + तृतीय श्रेणी संयोजन	शैक्षणिक मिडिलवर्गीय शिक्षण
उच्च श्रेणी आवास	7, 14, 28 दिवस की योजना	मध्यम गणनात्मक मिडिलवर्गीय
उच्च श्रेणी अर्थ (URR) द्वितीय	अथवा उच्च श्रेणी	मिडिलवर्गीय शिक्षण

मिडिलवर्गीय पीएमसी डेवेलपमेंट (MPC)

- योजना :- गणनात्मक (शैक्षणिक), उच्च श्रेणी गणनात्मक अथवा 4 गणनात्मक (सरकार द्वारा नोमिनेट)
- लक्ष्य :- वर्ष में 6 लाख, जिनमें नाकाशिवनीयता शिक्षण पर महत्वपूर्ण राशि है।
- अंदाजित निष्पत्ति सुझाव :- मीरानगी एडवेंचर राउटिंग पर आधारित, जिनमें एडवेंचर डेवेलपमेंट (LAP, CPI, IIP) विद्यमान अवस्था में आने है।
- सुपरग्राफि :- 2025 सुझाव में MPC की लक्ष्य में अंदाजित अथवा वेबसाइट अनुसार (जिनमें US डेवेलपमेंट)

તેવળા ભાવ) પર આધારિત દયાન કૌશિક
થાય છે.

ભાષાકીય નીતિની વિવિધ અસરો

ભાષાકીય નીતિ એ કૌશિક વ્યંક
પ્રારા આગળવણમાં આવતી નીતિ છે જેમાં ગૌસા
ના પુરવઠા, વાજદર અને કૌશિક પુલાહને
નિયંત્રિત કરીને અર્થતંત્રને પ્રભાવિત કરવામાં
આવે છે. તેની અર્થતંત્ર પરની મુખ્ય અસરો નીચે
મુજબ છે :

1 આર્થિક વૃદ્ધિ

- વિસ્તર હાકારી નીતિ :- વાજદર દારણીને અને ગૌસા
ના પુરવઠી વધારીને શેડાકા અને ખર્ચ વધે છે,
જેનાથી વળી વૃદ્ધિ થાય છે.
- સંકોચનકારી નીતિ :- વાજદર વધારીને ખર્ચ અને
શેડાકા ઘટાડે છે જે વૃદ્ધિ ને ધીમી પઠી રાકે છે.

2 કુગાવો

- નીચા વાજદરની માંગ વધે, જેનાથી કુગાવો વધી
રાકે છે.
- ઊંચા વાજદરની માંગ ઘટી છે, જે કુગાવોને
નિયંત્રિત નિયંત્રણમાં રાકે છે.

3. બેરોજગારી

- વિકસતરણકારી નીતિથી વ્યવસાયો વધુ રોકાણ કરે છે, જેનાથી નોકરીઓ વધે છે અને બેરોજગારી ઘટે છે.
- સંકોચનનીતિ થી રોકાણ ઘટે છે, જે બેરોજગારી વધારી શકે છે.

4. વિનિમયદર

- ઊંચા વ્યાજદરથી વિદેશી મૂકી આકર્ષાય છે, જે નાણાં રૂપિયો મજબૂત થાય છે.
- નીચા વ્યાજદરથી મૂકી બહાર વહે છે, જે રૂપિયાને નબળો પાડે છે.

5. રોકાણ અને વચર

- નીચા વ્યાજદરથી નોન સરકારી થાય છે, જે રોકાણને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- ઊંચા વ્યાજદરથી વચર વધે છે, પરંતુ રોકાણ ઘટે છે.

6. બેંકિંગ અને નાણાકીય સ્થિતિ

- CRR, SLR જેવા સાધનોથી બેંકોની નિયંત્રિત - કિંમત નિયંત્રિત થાય છે.
- સ્થિતિ વિકસતરણ થી નાણાકીય સ્થિતિ (ક્રેડિટ વલણ) પણ શકે છે.

- सांकायिक नीति सामान्य निधि परकी व्यवस्था

सांकायिक नीति (RBI द्वारा रेपो रेट, CRR वगैरे ना इस्कार) सीधी रीति कोने व्यवस्था करे ले, परंतु तेनी व्यवस्था सामान्य निधिना रेकिंडा कृपणमा प्रकापडि ले

व्यवस्थांतुं धीरे	विस्तरकायारी नीति (रेट धरे)	संकोरकायारी नीति (रेट ल धरे)
-------------------	-----------------------------	------------------------------

मौन अनी EMI	मौन/डारमौन मसी EMI धरे (50 लाख मौन पर 500-1000/महिना अशात)	EMI ल धरे → कोने ल धरे
-------------	--	---------------------------

अशात अनी FO	अशात बाता/FO परकाय धरे → अशातनुं अशात अनी सु	FO पर काय ल धरे → अशात नागारिकी ने अशात
-------------	--	--

अशात अनी अनी	अशात मौन → अशात, धरे, मौन/अशात नी अशात ल धरे	मौन मौन → अशात धरे अशात अशात
--------------	--	------------------------------

नोकरी अनी अशात	अशात ल धरे → नोकरी अनी ल धरे अशात ल धरे	मौन → अशात अशात अशात
----------------	---	----------------------

कुंमती अनी कुंमती	अशात मौन → अशात अशात अशात ल धरे	कुंमती - धरे → अशात अशात
-------------------	---------------------------------	-----------------------------

श्रीरविवर /
म्युच्युअल बैंड

श्रीरविवर वही ->
व्यवहार कुठली

श्रीरविवर वही
व्यवहार वही

- नाकाडीय नीतनी वेपारीया (Trade) पर नी
व्यवसायी

नाकाडीय नीत वेपारीयाणे श्रेष्ठ,
कोमोडिटी, क्रीडिका, वॉल अन्ने डिप्लोमेटिक मार्केटमां
सीधा-प्रवेश शिती व्यवहार करे छे। व्यवसायी विस्तारण
-कारी अन्ने संशोधनकारी नीत पर आधारित छे।

व्यवसाय गुं श्रेण	विस्तारणकारी नीत (नीया व्यापार)	संशोधनकारी नीत (बिना व्यापार)
श्रीरविवर मार्केट	व्योम व्यवसायी -> कोमोडिटी मार्केट वही -> म्युच्युअल मार्केट (व्योम/व्यवहार व्यवहार कुठली)	व्योम मीची -> म्युच्युअल -> व्योम मार्केट (व्योम/व्यवहार वही)
कोमोडिटी (गोल्ड / ब्रँड)	नीया वही -> गोल्ड मार्केट वही (व्योम/व्यवहार कुठली) - कुड भाग वही	नीया वही -> गोल्ड वही कुड भाग वही
क्रीडिका (INR / USD)	व्योम नीया वही -> व्यापार नीया वही (IN, इया) व्योम/व्यवहार कुठली	व्योम म्युच्युअल -> व्योम/व्यवहार नीया वही, म्युच्युअल/व्यवहार नीया वही
व्योम/व्यवहार मार्केट	व्योम वही वही व्योम-व्यवहार कुठली वही	वही वही -> व्योम कुठली वही

લોનેટિવિટી (વિ) →	ઓટી અનિચિતતા →	બી અનિચિતતા →
	નો લોનેટિવિટી	દાઉ લોનેટિવિટી

- નાકાકોચ નીતિની આચાર અને નિકાસકારી પદની અસરો

નાકાકોચ નીતિ મુખ્યત્વે વિનિમય દર, વ્યાજદર અને અર્થાંશની માંગની પુનઃવિતરણ કરીને આચાર અને નિકાસ પર અસર કરે છે. તેની અસર વિસ્તરણકારી અને સંકોચકારી નીતિ પર આધારિત છે. નીચે વિગતવાર સમજાવી આપેલ છે :

1. વિનિમય દર પર અસર (પ્રાથમિક અસર)

- વિસ્તરણકારી નીતિ (નીચા વ્યાજદર)

→ વિદેશી મૂકી વધાર વડે છે, જેનાથી આયાત કરવાની (કેમ કે ડોલર) કે નબળી પડે છે.

→ નિકાસકારી માટે : નિકાસ અસી થાય છે, વિદેશી વપ્તરમાં અપડા વધે છે → નિકાસ વધે, નફો વધે.

→ આયાતકારી માટે : આયાત મોંઘી થાય છે → અર્થ વધે, માર્જિન દરે અસર, આયાત દરે.

• સંકીર્ણકારી નીતિ (ક્રિયા વાજદાર) :

- વિદેશી મૂડી આકર્ષણ છે, જેનાથી કસ્ટમરો મજબૂત વાપર છે.
- નિકાસકારી માટે : નિકાસ મોંઘી વધારે છે, વિદેશી વજારમાં સ્પર્ધા દારે → નિકાસ દારે નહીં દારે.
- આયાતકારી માટે : આયાત સસ્તી વાપર છે → ખર્ચ દારે, માર્જિન વધે અથવા આયાત વધે.

2. માંગ અને કુગાવો પર અસર (પરિણી અસર)

- વિસ્તારકારી નીતિ : અર્થતંત્રમાં માંગ વધે છે. જેનાથી આર્થિક વસ્તુઓની માંગ વધે છે → આયાત વધી શકે (જો આર્થિક પુરવઠો અપૂરતી હોય) પરંતુ કુગાવો વધે તો નિકાસકારીના ખર્ચ વધે.
- સંકીર્ણકારી નીતિ : માંગ દારે છે → આયાત દારે (સ્પૃહા વાપરશકી). કુગાવો નિયંત્રકમાં શકે તો નિકાસકારીને વિશ્વ કિંમતો ની વાજ મળે.

3. કૌટિલ અને શોકાકા પર અસર

- નીલા વાજદારી નીતિ સસ્તી વાપર છે → નિકાસકારી અને આયાતકારી બંને વજારમાં વિસ્તારી શકે.

Rinkulba

DOMS

Page No.

25

Date

/

/

वसु पुष्करा एकी सुरा चंद्र गुण
द्वि एव

-> विद्या सुखदायिनी द्विष्टा गीर्वाणु च
सुखदायिनी पुष्करा सुरा, द्विष्टा
द्विष्टा च सुरा द्विष्टा